

УДК 336.1:336.143 (477):330.131.5:339.727.2

**ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ І
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РЕСУРСІВ**

кандидат економічних наук, доцент Ривак О. С.

Львівський інститут економіки і туризму, Україна, Львів

Для подолання негативних наслідків довготривалого дефіциту держбюджету і дефіциту платіжного балансу країни, використовуючи теорії і практики управління економічними процесами, уряди по-різному розв'язують проблему забезпечення стабілізації економіки. Якщо наголос зроблено на реальний сектор економіки – знижують податкове навантаження і знижують видатки бюджету. Європейський Центральний Банк останнім часом утримує депозитну ставку із знаком “мінус”. Федеральна Резервна Система США застосовує зниження базової ставки, а уряд посилену політику протекціонізму. В Великій Британії уряд відповідально ставиться до дотримання мінімізації ризиків в реальному секторі економіки.

Ключові слова: прями методи регулювання економічних процесів, тіньовий сектор економіки, кіберзлочини, міжнародне гуманітарне право, Будапештський меморандум, мілітаризація, шкідливі технології, екоцид, захист інтелектуальної власності, дезінформація, соціальна поляризація, інвестиційний клімат і показник добробуту, фінансова стабільність, шахрайські операції, технічний дефолт.

*Кандидат экономических наук, доцент, Рывак О.С.,
Экономические методы стабилизации экономики и эффективность
использования экономических ресурсов / Львовский институт
экономики и туризма, Украина, Львов*

Для преодоления негативных последствий длительного дефицита госбюджета и дефицита платежного баланса страны, используя теории и практики управления экономическими процессами, правительства по-разному решают проблему обеспечения стабилизации экономики. Если упор сделан на реальный сектор экономики - снижают налоговую нагрузку и снижают расходы бюджета. Европейский Центральный Банк в последнее время удерживает депозитную ставку со знаком "минус". Федеральная Резервная Система США применяет снижение базисной ставки, а правительство усиленную политику протекционизма. В Великобритании правительство ответственно относится к соблюдению минимизации рисков в реальном секторе экономики.

Ключевые слова: прямые методы регулирования экономических процессов, теневой сектор экономики, киберпреступления, международное гуманитарное право, Будапештский меморандум, милитаризация, вредные технологии, экоцид, защита интеллектуальной собственности, дезинформация, социальная поляризация, инвестиционный климат и показатель благосостояния, финансовая стабильность, мошеннические операции, технический дефолт.

PhD of Economic Sciences, Associate Professor, O.S. Ryvak, Economic Methods of economy stabilization and efficiency of economic resources use / Lviv Institute of Economics and Tourism, Lviv, Ukraine

To overcome the negative consequences of long-term budget deficits and balance of payments deficits countries, using theories and practices of economic process management, governments in different ways solve the problem of stabilizing the economy. If the emphasis is on the real sector of the economy - reduce the tax burden and reduce budget

expenditures. European Central Bank has recently maintained the deposit rate of interest with a minus sign. The US Federal Reserve is applying the base rate cut, and the government is applying a tightening protectionist policy. In the UK, the government is responsible for minimizing risks in the real sector of the economy.

Key words: direct methods of regulating economic interests, shadow economy, cybercrime, international humanitarian law, Budapest Memorandum, militarization, harmful technologies, ecocide, protection of intellectual property, misinformation, social polarization, investment climate and welfare, financial stability, fraud operations, technical default.

Вступ. Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль, звітуючи за вісім місяців своєї роботи, зауважив, що боротьба з коронавірусом у медичній і економічній площинах зараз займає, напевно, 80% робочого часу». Він також зауважив, що уряд особливу увагу приділяє *прямій підтримці підприємців і громадян*, зокрема мова йде про програму пільгового кредитування «5-7-9%», програми із соціальної підтримки підприємців для компенсації втрат від карантинних обмежень *і стимулювання сукупного попиту*. Він також повідомив про спровоковану рішенням Конституційного Суду антикорупційну кризу, і що це рішення збентежило послів країн G7 та МВФ, тому це питання поки що залишається на порядку денному, і його треба вирішувати на законодавчому рівні. Проблемою є необхідність виведення із тіні великої кількості ФОПів, на яких оформлено великий бізнес. Йдеться про 45% тіньових грошей. Денис Шмигаль розповів про роботу уряду і послів щодо залучення інвестицій, зауважив, що «гроші інвестори поки що вкладають переважно в наших сусідів. Ми працюємо над виправленням ситуації в тісному контакті з бізнес-асоціаціями. Ненадійна судова система – це причина №1 чому

інвестори не хочуть вкладати сюди грошей. Корупція вже перебуває на 5-6 місці». Було названо ще одне завдання для послів – сприяння експорту з України [1, с. 3]. Презентовані за участю перших осіб держави України 6 листопада 2020 року результати аудиту вітчизняної економіки можуть і повинні бути взяті за основу для здійснення урядом як короткострокової, так і довгострокової економічної політики.

Згідно з підсумками недавнього опитування, оприлюдненими під час онлайн-зустрічі з нагоди десятиріччя заснування Європейської служби зовнішньої діяльності за участі нинішнього її очільника Жозепа Борреля та його попередників Федеріке Могеріні та Хав'єра Салани, більшість опитаних громадян країн-членів ЄС назвали найбільшою загрозою кліматичні зміни, на другому місці – проблема безпеки, на третьому – права людини. За ними йдуть міграція та дезінформація [2, с. 2].

Єврокомісія презентувала в Брюсселі план дій з питань демократії. У документі запропоновано визначити заходи, які допоможуть ЄС та його країнам-членам протидіяти дезінформації. «Зростає небезпечна тенденція до активізації скоординованої, чітко сформульованої та зловмисної діяльності із-за кордону», - заявила єврокомісар з питань загальних цінностей та прозорості Вера Юрова. «Іноземні гравці і треті країни, зокрема Росія та Китай, здійснюють цільові операції із впливу й дезінформаційні компанії про перебіг пандемії у ЄС, його країнах-сусідах і в усьому світі, намагаючись підірвати демократичні засади, посилити соціальну поляризацію та полишити власний імідж» - констатовано в документі. А коли іноземні гравці «використовують маніпулятивні тактики, щоб увести в оману громадян ЄС і досягти власних цілей, виникає загроза демократії, яка потребує колективної реакції», а для цього в документі запропоновано

розробити нові основи та методології збирання систематичних доказів іноземного втручання у демократичні процеси [3, с. 2].

За повідомленням BBC і The Guardian, витік даних, пов'язаний із транзакціями на суму близько 2 трлн. дол. США, свідчить що ряд крупніших банків світу дозволяли клієнтам переміщати «брудні» гроші. Мова йде про пакет файлів FinCEN-US Financial Crimes Enforcement Network (сіть США з боротьби з фінансовими злочинами при Міністерстві Фінансів США), який нараховує понад 2500 документів.

Як пише The Guardian банк HSBS дозволяє шахраям переміщати мільйони доларів, украдених по всьому світу, навіть знаючи від слідчих США, що схема була шахрайською. Є також свідчення, що Barclays Bank в Лондоні дозволяв Аркадію Ротенбергу – одному із соратників Володимира Путіна, обходити санкції і продовжувати користуватися фінансовими послугами на Заході [4, с. 3].

Виклад основного матеріалу. Міністерство закордонних справ України закликає міжнародну спільноту продовжити тиск на Російську Федерацію через порушення у кіберпросторі, про що йдеться у його заяві : «Звертаємося до міжнародної спільноти із закликом продовжити скоординований тиск на РФ для припинення систематичного порушення з її боку норм та принципів міжнародного права, зокрема у використанні кіберінструментів із зловмисною метою». В коментарі МЗС йдеться про те, що держсекретар США Майк Помпео оприлюднив заяву щодо висунення звинувачень посадовцям російського ГРУ в кіберзлочинах. Україна повністю довіряє оприлюдненим міністром США підсумкам розслідування й звинуваченням шести співробітникам генштабу армії РФ у скоєнні кібератак у всьому світі, зокрема в Україні, США, Франції, Грузії та

Південній Кореї. МЗС повністю підтримує заяву держсекретаря США Майка Помпео про необхідність жорсткого засудження постійної підривної, деструктивної та дестабілізуючої діяльності РФ у кіберпросторі, яка демонструє повну неповагу до громадської безпеки й міжнародної стабільності [5, с. 1].

В грудні 2019-го міністри закордонних справ ЄС розпочали роботу над європейським аналогом «списку Магнітського». Єврокомісія запропонувала до розгляду законопроект про заборону на виїзд та заморожування активів осіб, причетних до порушення прав людини. Цей закон має розробити глобальний режим санкцій за порушення прав людини, який дасть змогу всім країнам-членам ЄС заморожувати банківські рахунки причетних до порушень прав людини й запроваджувати проти них заборону на в'їзд на територію Євросоюзу, а також дасть змогу переслідувати тих, хто порушує права людини у всьому світі, незалежно від того, де це відбувається і хто саме відповідає за порушення. Єврокомісар Марош Шефрович, який представив цей законопроект у Брюсселі повідомив, що новий санкційний режим дасть також змогу Єврокомісії стежити за дотриманням візових заборон усіма країнами. Бо досі уряди на національному рівні вирішували, чи імплементувати такі заборони. [6, с. 2].

«Прокуратура Автономної Республіки Крим та міста Севастополь повідомила про підозри «заступникові голови суду» та «судді незаконно створеного «Євпаторійського міського суду». Слідством встановлено, що ці служителі Феміди, перейшовши на службу до незаконно створених органів держави-окупанта, своїми діями сприяли становленню та зміцненню окупаційної влади Російської Федерації. Підозрювані сприяли реалізації політики витіснення незгодних з окупаційним режимом громадян та заміщення

цивільного населення окупаційного півострова». «Підозрювані порушили закон та звичаї війни (ч. 1 ст. 438 КК України), зокрема норми міжнародного гуманітарного права, передбачені статтями 47, 49, 64, 67, 70 та 147, Конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 року та п. а ст. 4 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (протокол 1) від 8 червня 1977 року. Підозрюваних оголошено у розшук». В опублікованому раніше Представництвом Президента України в АРК список налічує понад 100 осіб. Це судді міських, районних судів Автономної Республіки Крим, «21 Арбітражного апеляційного суду», «Арбітражного суду м. Севастополя», «Севастопольського гарнізонного військового суду». За даними правозахисників, за час окупації півострова до збройних сил Росії незаконно було призвано близько 25 тисяч осіб. З початку окупації РФ провела вже 11 призовних компаній. На саміті Україна-ЄС 6 жовтня 2020-го року лідери Євросоюзу «недвозначно підтвердили, що Європейський Союз непохитно підтримує незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів, і наклав санкції на тих, хто несе відповідальність за подальші порушення міжнародного права» [7, с. 5].

16.10.2020 в Офісі президента України заявили, що гарантії безпеки відносно України були порушені задовго до 2014 року. Це і пограничні протистояння 2003 року в конфлікті навкруг острова Тузла, а також, не менш небезпечні «газові війни», - зазначила прес-служба Офісу президента. Однак в заяві ОП зазначено, що «ігнорування зобов'язань держав-підписантів по Будапештському меморандуму перед Україною» ставить під сумнів увесь корпус міжнародних договорів по нерозповсюдженню і контролю над зброєю масового ураження [8, с. 5].

Заступник міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Ігор Яременко про активну мілітаризацію Росією окупованого нею Криму констатував: «РФ не цікавить населення на тимчасово окупованій території, їй потрібна сама територія. Вона потрібна з військової точки зору. Бо це військова база – величезний авіаносець у Чорноморському басейні» [9, с. 1].

Із 2016 року генасамблея ООН щороку ухвалює текст кримської резолюції. 2020-го третій комітет Генеральної Асамблеї ООН, який відповідає за гуманітарні й соціальні питання, затвердив нову посилену резолюцію щодо порушення прав людини у Криму, у тексті якої зазначено: «органи та посадові особи Російської Федерації, які діють в окупованому Криму, незаконні й мають називатися «окупаційна влада Російської Федерації». Резолюцію підтримали 63 країни. Проти проголосували 22 країни, серед яких Росія, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Китай, Індія, Іран, Куба, та інші «друзі» РФ. Остаточний текст резолюції буде винесено на голосування Генасамблеї ООН у грудні 2020-го року. В МЗС України вважають, що резолюція отримає достатньо голосів для ухвалення [10, с. 2].

Забруднення і використання новітніх технологій дистанційного дослідження і обстеження глибин Чорноморського акваторію негативно відображається на екосистемі. Світовий фонд дикої природи (WWF) у своєму звіті повідомив, що за сорок років, від 1970-х років, людство знищило 60% ссавців, птахів, рептилій і риб. Людина несе відповідальність за те, що тварини втрачають своє звичне середовище проживання із-за розвитку сільського господарства, видобутку корисних копалин і зростання міст. Три четверті суші на даний час так чи інакше займані людиною. Інша проблема – знищення тварин задля харчування. Не менш 300 видів ссавців повністю зникли в результаті полювання. Океани, навпаки, переповнені рибою, але

половина її вирощується штучно. «Ситуація дуже погана, і вона погіршується», - сказав директор WWF Марко Ламбертні, і попередив, що важливо зберегти не тільки популярні або рідкісні види, такі як тигри, панди, кити і багато інших. «Не може бути майбутнього для людини, якщо Земля буде позбавлена свого біологічного різноманіття», - підкреслив директор фонду.

«Досвід КНР у торгівлі слоновою кісткою чітко показав, наскільки складно контролювати нелегальні ринки», - сказав радник WWF Еберхард Брандес. За оцінкою експертів, зараз в світі розпочалась третя хвиля масового вимирання, але причиною всьому став конкретний вид – людина. Дослідники вважають, що усього за історію цивілізації було знищено 83% ссавців і половина усіх рослин. І навіть якби знищення видів зупинити сьогодні, природі потрібно 5-7 мільйонів років, щоб відновитись [11, с. 3].

За даними організації «Безтурботне море», оприлюдненими наприкінці вересня 2019-го, з початку року на кримському узбережжі, загарбаному державою-агресором, викинулися на берег 404 дельфіни, з них 22 викинулися на берег живими. Ще 19 липня 2018-го року на прес-конференції в Сімферополі «молодшим науковим співробітником лабораторії біохімії та фізіології гідробіонтів Карадазької наукової станції» Андрієм Артовим повідомлено, що за минулі пів року в окупованому Криму було зафіксовано 217 повідомлень про загибель дельфінів. Під час огляду загиблих дельфінів помічено характерні пошкодження, ймовірно від гвинтів суден. А також, причиною загибелі дельфінів є вилов камбали рибалками, до чиїх сітей потрапляють і дельфіни. Науковці держави-окупанта також ще наприкінці 2018-го забили на сполох через скорочення чисельності чорноморських дельфінів. Серед імовірних причин називали забруднення моря через видобування нафти та

зливання каналізаційних стоків, масову загибель у рибальських сітях, і брак харчової бази.

Чергове зростання кількості викидання дельфінів на узбережжя Криму зоозахисники зафіксували на початку червня 2020-го: з початку року їх було 416, а за 2019-й загалом зафіксовано 468. Наприкінці липня 2020 року «провідний науковий співробітник відділу фізіології тварин та біохімії «Інституту біології південних морів» Микола Шандрін на онлайн-конференції окреслив дві основні актуальні проблеми Чорного моря: погіршення стану берегової смуги та виснаження рибних ресурсів. Серед больових точок кримського узбережжя Шандрін вказав Севастополь і Керч. І це не випадково. Ніхто в Криму не вкаже на одну з найголовніших і найгостріших причин негативного впливу на екосистему – окупаційний Чорноморський флот РФ, бойові навчання та забруднення акваторії не можуть позитивно впливати на флору й фауну окупованої території та її морського узбережжя. Тож екоцид з боку окупаційних військ беззаперечний і потребує глибокого аналізу та напрацювання доказової бази, що стала б додатковим аргументом у міжнародних судах [12, с. 3].

Відповіді на запитання, що загрожує Чорному морю, частково дав проект ЄС-ПРООН «Вдосконалення екологічного моніторингу Чорного моря» (EMBLAS-Plus), який передбачав спільні дослідження у відкритому морі та національні моніторинги. Під час їхнього впровадження з'ясувалось, що 85% усього сміття в Чорному морі становлять фрагменти різного пластику. Під впливом ультрафіолету та високої температури води вони поступово розпадаються на дрібніші і осідають на дні. Виявлено понад 150 нових речовин, з яких більшість – це компоненти медичних препаратів. Роками вони живуть у морській воді й накопичуються в морських організмах.

За підтримки проекту ЄС-ПРООН, як експеримент, екологи, туроператори, волонтери, громадські активісти, Національний природний парк «Білобережжя Святослава», регіональний ландшафтний парк «Тилігульський», ферма «Устриці Скіфії» втілюють в життя проект щодо встановлення штучних рифів з мушель устриць (одна мідія очищає 3-9 літрів води за добу залежно від її температури, пори року, розміру самих мідій) та очищення узбережжя [13, с. 3].

Суперництво за використання економічних ресурсів між країнами світу має причини і наслідки. У 2020-му році «домінуюча думка у США полягає у тому, що Китай – принципово ворожий, стратегічний конкурент, який краде американську інтелектуальну власність і знищує американські робочі місця, щоб вирватися вперед у економічних перегонах. Водночас Китай розглядає Америку як декадентську, дедалі слабшу державу, яка вдається до залякування, щоб придушити Китай, - бо США більше не можуть конкурувати на справедливій основі». Одним із наслідків напруженості між двома країнами, за повідомленням агенції Reuters, є ризик воєнних дій... Найнебезпечніша точка – Тайвань. Китай претендує на острів як на свою територію, США мають зобов'язання його захищати... Тим часом Китай будує паралельну фінансову систему, яка дозволить уникнути механізмів оплати на основі долара, а отже, американських санкцій» [14, с. 5].

В листопаді 2020-го року через обмежувальні заходи саміт G20, який приймала Саудівська Аравія, відбувся віртуально. Головна тема саміту – об'єднання зусиль проти поширення пандемії. У підсумковому комюніке на десяти сторінках лідери двадцяти країн, окрім намірів допомогти найбіднішим країнам вчасно отримати не лише антикоронавірусну вакцину, а й лікувальні засоби проти

хвороби, пообіцяли продовжити програму із зменшення боргів. Лідери G20 мають намір «використовувати всі доступні політичні інструменти для захисту життя, збереження доходів громадян, підтримувати глобальне економічне відновлення й зміцнення стійкості фінансової системи» [15, с. 6]. Однак, як свідчить досвід, лідери G20 окреслили основні проблеми, які виникли внаслідок світової кризи, оголосили свої наміри, а забезпечувати стабілізацію економіки на території своєї країни усім прийдеться самотужки.

Примітна динаміка по країнах від 2009-го по 2020-й роки: статки американських мільярдерів зросли на 170% і складають майже 3,609 трлн. дол. США; китайських – в 12,5 разів, до 1,681 трлн. дол. США; німецьких – на 175%, до 595 млрд. дол. США; російських – на 80%, до 467,6 млрд. дол. США; французьких – на 439%, до 443 млрд. дол. США; індійських – на 90%, до 423 млрд. дол. США; гонконгських – на 208%, до 256 млрд. дол. США. Загальні статки усіх доларових мільярдерів планети на кінець липня 2020-го року досягли рекордних 10,2 трлн. дол. США завдяки V-подібному відновленню вартості активів, йдеться в спільному дослідженні консалтингової й аудиторської компанії PwC і банку UBS. Попередній пік – 8,8 трлн. дол. США – був зафіксований в 2017 році. На кінець липня 2020-го чисельність мільярдерів збільшилась до 2189 осіб (в 2017-му – було 2158) [16, с. 3].

За оцінкою Bloomberg статки засновника компанії Tesla і SpaceX, американця Ілона Маска, становлять 127,9 мільярда доларів США. Збільшивши 2020-го свій капітал на 100,3 мільярда (завдяки подорожанню активів Tesla), Маск у рейтингу багатіїв планети став другим. Засновник корпорації Microsoft Білл Гейтс є третім у рейтингу багатіїв планети (127,7 мільярда доларів США). А найбагатшою людиною світу залишається ще один бізнесмен із США, який є не

лише засновником і власником компанії інтернет-продажів Amazon, а й космічної фірми Blue Origin, Джозеф Безос [17, с. 9].

В кінці травня 2020 року компанія SpaceX Ілона Маска вивела на орбіту корабель Crew Dragon з двома космонавтами на борту до Міжнародної космічної станції на Місяць. Переліт із Землі триває 19 годин. Станція Crew Dragon здатна піднімати 25 тонн вантажу. 55 млн. доларів США тепер буде коштувати доставка одного космонавта на МКС. 62 млн. дол. США коштуватиме кожний запуск корабля для компанії SpaceX. 120 днів – граничний термін перебування судна Crew Dragon в космосі. 220 млн. дол. США зможе заробляти SpaceX і Space Adventures на кожному запуску Crew Dragon з космічними туристами (вже заплановано два запуски). Один квиток обійдеться в 55 млн. дол. США, і мова не про суборбітальні польоти, а про екскурсії на МКС і на Місяць. Майкл Сафредіні, виконавчий директор фірми Axiom Space заявив, що перші три туристи скористаються такою послугою в другій половині 2021 року. Сам Ілон Маск пообіцяв, що у найближчому майбутньому, через два-чотири роки, висадить «десант» на Місяці [18, с. 3].

В Україні заробітні плати чиновників на період карантину визначені на рівні не вище 47 тис. грн. в місяць, а тому Президент України Володимир Зеленський в липні 2020-го відкликав з Ради законопроект щодо зняття цього обмеження для чиновників і членів спостережних рад. Згідно оприлюднених декларацій, ряд чиновників вищого рангу системи правосуддя та деяких інших відомств, станом на початок липня 2020 року отримали заробітну плату у понад 10 разів більшу визначеної верхньої її межі і не бажають виконувати нормативно правові обмеження щодо винагороди за свою працю в період чергового загострення економічної кризи в Україні, яка триває від 90-х років ХХ ст. по сьогодні. [19, с. 2].

Станом на 1 липня 2020 року, за даними Пенсійного фонду України, розмір пенсій розподілявся наступним чином: до 1400 грн. – 0,6%, 70 487 осіб, середня пенсія – 967,71 грн; від 1401 до 1500 грн – 0,01%, 1465 осіб, середня пенсія – 1449,83 грн; від 1501 до 2000 грн – 16,4%, 1 845 674 осіб, середня пенсія – 1749,94 грн.; від 2001 до 3000 грн – 45,9%, 5 158 392 особи, середня пенсія – 2349,32 грн; від 3001 до 4000 грн – 14,9%, 1 671 624 особи, середня пенсія 3450,31 грн; від 4001 до 5000 грн – 7,9%, 884 418 осіб, середня пенсія – 4449,30 грн; від 5001 до 10000 грн – 11,4%, 1 277 196 осіб, середня пенсія – 6745,50 грн; понад 10000 грн. – 2,9%, 264 906 осіб, середня пенсія – 13281,21 грн. Загальна чисельність пенсіонерів – 11 241 834 особи [20, с. 2].

Розрахунки показують, що лише близько 20% осіб пенсійного віку отримали за окреслений період пенсії, що дорівнюють, або дещо вищі реального прожиткового мінімуму на особу. Однак, за умови сприятливого інвестиційного клімату, рівні мінімальної заробітної плати в реальному, не тіньовому секторі економіки, який є вищим від реального прожиткового мінімуму на працюючу особу хоча б у понад два рази, що відповідає нормі ст. 48 Конституції України, яка гарантує кожному «право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло», тобто сімейну складову, надходжень до пенсійного фонду як і повинно бути вистачало б для пенсійних виплат.

Україна зайняла 92-е місце у світовому рейтингу добробуту в 2020 році, на чотири позиції вище минулорічного, найгірше серед країн Східної Європи згідно звіту Legatum Institute. Аналітики оцінили 167 країн за рівнем безпеки, особистої свободи, соціального капіталу, інвестиційного середовища, умов життя, системи охорони здоров'я, освіти, екологічного стану і ін. Експерти зауважили, що в Україні най

гірша ситуація із безпекою, що обумовлено війною на Донбасі. Значні проблеми має Україна в інвестиційному середовищі, в системі охорони здоров'я та екологічному середовищі. Найвищі оцінки Україна отримала за систему освіти, управління, а також за умови життя. Росія у рейтингу на 76-му місці. Найвищі позиції зайняли Данія, Норвегія, Швейцарія, Фінляндія. Останнє місце зайняв Південний Судан. У звіті зазначено, що у 2020 році на показник добробуту усіх країн значно вплинула епідемія коронавірусу [21, с. 2].

Несприятливий інвестиційний клімат в Україні є осним гальмом для позитивної динаміки розвитку економічних процесів. За даними, опублікованими консорціумом журналістів Distributed Denial of Secrets, ряд відомих українських бізнесменів і політиків зареєстрували свої компанії на Багамських островах, Британських Віргінських островах та ін. офшорах для уникнення від податкових платежів в Україні, і не тільки. За даними видання, в опублікованому архіві фігурує майже 60 компаній, зареєстрованих українцями, більшість з яких не займають державних посад і є маловідомими бізнесменами [22, с. 2]. А на чужій території підприємницька діяльність ніколи не буває або дуже рідко буває успішною, а її продукти корисними.

За даними Державної служби статистики в другому кварталі 2020-го року економічний спад в США становив 31,7%, в Євросоюзі – 14,1%, в Україні – 11,4%. 5,5% становить спад ВВП України, за оцінками Мінекономрозвитку, за січень-вересень поточного року [23, с. 1].

Український уряд уперше затвердив стратегію розвитку стосовно питання приватизації держбанків в Україні ще у 2016 році, однак на початку 2018-го стало зрозуміло, що стратегія не виконується, тому її було оновлено і якби вона була виконана, то в держвласності цих установ залишилося б не більше 2,5%, однак, якщо в 2017-му частка

держави у банках становила 55%, то наприкінці 2019-го – 60%. Тому, уряд затвердив новий документ щодо масового розпродажу державних банків до 2025 року. Саме цього року уряд планує скоротити державну частку в банківському секторі до 25%. Заступник міністра фінансів України Юрій Драганчук, представляючи цей документ, сказав: «Держава залишається відданою своїй меті – побудувати надійну та конкурентоспроможну банківську систему...» Однак, окремі фінансові аналітики вважають, що держава постійно не виконує своїх стратегій, оскільки в Україні постійно змінюються уряди, а також відбувається постійна зміна корпоративного управління держбанків. Проте за інерцією відбувається часта купівля ОВДП такими фінустановами для покриття дефіциту держбюджету чи видача кредитів «своїм компаніям», що в кінцевому рахунку не вигідно ні банкам, ні кредитоотримувачам. А тому, в одному із останніх своїх документів щодо держбанків уряд і НБУ пообіцяли не збільшувати частки таких установ. У документі також сказано, що державні банки повинні мати рентабельність 10-30% [24, с. 1, 6]. Однак не слід забувати, що рентабельність банківської системи є похідною від рентабельності реального сектора національної економіки.

За даними від 27.11.2020 довгострокове рефінансування банківської системи за період травень-листопад 2020 року становило мінус 37,4 мільярди гривень, короткострокове рефінансування становило мінус 8,2 мільярда гривень. Конкуренція за пасиви – депозити корпорацій та населення залишається високою і продовжуватиме зростати. Коротка структура пасивів залишається системним ризиком банківського сектора економіки України. Експерти НБУ стверджують, що визначальними факторами зниження ліквідності банківської системи в листопаді 2020-го були значні

квартальні платежі до бюджету на тлі уповільнення зростання видатків та подальше зростання обсягів готівки в обігу як реакція на невизначеність, пов'язану з поширенням захворюваності на COVID-19 та посиленням карантинних обмежень [25, с. 10].

В жовтні 2020-го поглибилось падіння індексу виробництва базових галузей економіки України (ІВБГ) до 7,9% р/р з 6,8% р/р у вересні. Спад у промисловості прискорився до 5,0 % р/р на тлі несприятливого інвестиційного клімату, уповільнення зростання видатків бюджету на оборону, послаблення зовнішнього попиту на машинобудівну та хімічну продукцію. Зовнішня кон'юнктура була сприятливою для металургії, добування металевих руд, виробництва олії та жирів. Поглибився спад в енергетиці. Спад у сільському господарстві станом на 01.11.2020 р. дещо послабився завдяки урожаю соняшника. Але врожай ранніх зернових, кукурудзи, цукрових буряків був нижчим ніж 2019-го. Погіршилися показники тваринництва, зокрема через подорожчання кормів. Тенденція до зростання реальної заробітної плати від квітня до жовтня (рік до року) 2020-го і песимістичні очікування інвесторів і споживачів зумовили зростання роздрібної торгівлі та покращення показників пасажирського транспорту (рік до року). Будівництво продовжувало зростати завдяки бюджетним видаткам на дорожню інфраструктуру. Показники житлового будівництва погіршились [25, с. 7]. Попит та пропозиція робочої сили в жовтні 2020-го року почали знижуватися [25, с. 7, 8].

Висновки. За повідомленням міністра інфраструктури Владислава Крикля, для поліпшення інфраструктури на сході, оновлення доріг Луганщини й закупівлю електротранспорту майже у 20 містах, «укладено одразу три кредитні угоди з Європейським інвестиційним банком, за якими Україна отримає 640 мільйонів євро» [26, с. 1]. В той час як державному підприємству «Укрхімтрансміак»,

яке є світовим транспортувальником рідкого аміаку та оператором магістрального трубопроводу «Тольяті – Одеса», траса трубопроводу якого проходить через сім густонаселених областей України, згідно постанови КМУ від 4.12.2019 №105 збільшили відрахування до держбюджету частини чистого прибутку від 30% до 90%, та ще й рентні відрахування за кожну прокачку через трубопровід тонну аміаку на 100 км ВР України помилково збільшила на користь РФ. Варто не забувати, що ДП «Укрхімтрансаміак» повинно мати надійний фонд амортизаційних відрахувань і достатню частку чистого прибутку, щоб вкладати кошти в модернізацію і демонтаж із закінченням терміну експлуатації. А для цього в економіці країни необхідно на даному етапі стабілізувати і підтримувати податкове і митне законодавство, курс на зниження рівня інфляції.

Згідно Глобального звіту про фінансову стабільність (жовтень 2019) Міжнародного валютного фонду Україна, Румунія, країни Балтії і окремі країни Балкан у Європі відносяться до прикордонних економік, тобто, економік, що розвиваються, *які є занадто малими і ризиковими* для того, аби вважатися повноцінними економіками, що розвиваються, але також не належать до слаборозвинутих країн [27, с. 8]. Економічні ризики зростають внаслідок економічної політики держави, що спричиняє збільшення частки тіньового сектора економіки.

Екс-міністр фінансів Ігор Уманський щодо ініціативи Давида Арахамія про імовірне проведення перемовин про реструктуризацію зовнішніх боргів наступної 2021-го року весни сказав, що на нинішньому етапі – це чисте шкідництво. І якщо будуть проводити перемовини, як тепер (літом – Авт.), коли вони викупували варанти (зобов'язання, випущені Україною в 2015-му екс-очільницею Мінфіну Наталією Яресько, по яких Україна виплачує кредиторам суми у

випадку зростання її економіки [детальніше – 28, с. 24-25] і джерелом їх випуску було закрите розміщення, а за усіма писаними і неписаними законами інвестиційного світу там наяву конфлікт інтересів: одна і та ж компанія виступала і андеррайтером і збувала на ринку варанти, продаючи їх Мінфіну... Тобто, якби це відбулось в Америці, то за грати відправились би і одні, і другі. А тому: якщо такими будуть перемовини, то навіть невідомо, що ми там змінємо. Схема настільки неприкрита, що це просто кошмар.

За останні три місяці, валютні аукціони і ставки по них, і те розміщення, яке зробив Марченко (міністр фінансів Сергій Марченко – Авт.) під викуп варантів - це питання про неприкриту схему. Близько 300 млн. дол. США. Це сума, яку потратили загалом. Більш того, якщо ви викупуєте свої борги – облігації, або скажімо, цінні папери чи прямий борг, - то у вас борг зменшується. І, оскільки ця операція – по зменшенню боргу, Мінфін може проводити її без згоди Верховної ради. Але при викупі варантів ви купуєте інструмент, який не має номіналу. Відповідно, в обліку по боргу він має «нуль». Викупивши їх, ви ні на один цент не зменшили борг, а гроші витратили. Питання щодо правомірності таких операцій – до правоохоронних органів. Окрема історія – уся ця операція відбулась через одну і туж структуру – J.P. Morgan [J.P. Morgan Chase, американська інвесткомпанія – Авт.] [29, с. 4].

Очільниця МВФ Кристаліна Георгієва дала зрозуміти, що транш від МВФ Україна до кінця 2020-го року на отримає. В парламентському комітеті з питань фінансів, податків і митної політики зайшла мова про можливість технічного дефолту, що означає для країни зниження кредитних рейтингів до більш негативних і, як наслідок, зростання вартості позик, подальшу девальвацію гривні, зростання ризиків в банківській системі. Аналітик

RoboForex Андрій Гойлов висловив свою думку про те, що у вересні 2020-го року в умовах пандемії Covid-19 українською державою сплачено 2,2 млрд. дол. США без будь-якого глобального потрясіння для економіки [30, с. 6]. Проте, якщо взяти до уваги проект держбюджету-2021, який Верховна Рада України схвалила у першому читанні, очікуваний дефіцит державного бюджету становитиме 270 млрд. гривень, а в держбюджет-2020 закладався дефіцит близько 100 млрд. грн., який після перерахунку склав 300 млрд. грн. у зв'язку із пандемією і спричиненого із-за цього локдауна [30, с. 6], якщо у вересні 2021-го держава не зможе погасити 3 млрд. дол. США – буде технічний дефолт. Державний сектор економіки задля уникнення негативних наслідків подальшого зовнішнього кредитування країни передусім повинен вжити заходів фіскальної і митної політики для вирівнювання держбюджету і платіжного балансу, тобто переходу до профіцитного держбюджету і позитивного сальдо платіжного балансу країни. Окрім того, слід враховувати, що МВФ не має своїх коштів. Кошти фонд отримував і отримує від країн-донорів, найбільшим із яких є США. Це комерційна організація, яка не завжди співпрацює із країнами донорами ефективно.

Одобрений у першому читанні проект Бюджету України на 2021 рік ґрунтується на основних макропоказниках. Зокрема, Кабінет міністрів України прогнозує стійке економічне зростання на наступні три роки: 4,6% у 2021-му, 4,3% в 2022-му. За три роки номінальний ВВП повинен збільшитись на 1,7 трлн. грн – від 3,97 трлн. грн в 2020-му до 5,68 трлн. грн в 2023 році. Середньомісячна заробітна плата від 11,2 тис. грн у поточному році в 2022-му повинна зрости до 15,4 тис. грн, а в 2023-му – до 17,1 тис. грн. Зростання мінімальної заробітної плати відбуватиметься меншими темпами – від 4815 грн за підсумками 2020-го до 7176 грн у 2023-му. За підсумками наступних

трьох років планується зниження рівня безробіття за методологією МОП від 9,4% до 8%. Прогнозований курс національної валюти в середньому в 2022-2023 рр. визначений в межах від 29,3-29,5 грн/дол. США. Прогноз зростання експорту від 58,4 млрд. дол. США до 69,2 млрд. дол. США і зростання імпорту від 63,8 млрд. дол. США до 86,2 млрд. дол. США [31, с. 5] означає, що державному сектору економіки і країні прийдеться знову і знову вдаватись до позик, тоді курс національної валюти знижуватиметься, зовнішньоекономічні відносини України і надалі ставатимуть все не вигіднішими і не вигіднішими.

Після доопрацювання та ухвали Кабінету Міністрів Мінфіном проект Державного бюджету-2021, направлений на розгляд парламенту до другого читання. За повідомлення Секретаріату Кабміну згідно цього проекту, на 2021 рік заплановано доходи в сумі 1 трлн. 92 млрд. грн, а видатки – 1 трлн. 328 млрд. грн. Отже, прогнозний дефіцит дорівнює 236 млрд. грн. Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль повідомив, що «знайдено можливість зменшити дефіцит держбюджету відносно до ВВП з 6% до 5,5%. У бюджеті 2020 року дефіцит закладався на рівні 7,5%. Міністр фінансів Сергій Марченко зазначив, що проект Держбюджету якісний, чітко прорахований, збалансований документ. «Для нас принциповим було те, щоб усі видатки було підтверджено реальними доходами. Тут немає місця надутим або прихованим доходам. У процесі доопрацювання ми проводили консультації з МВФ щодо формування спільного бачення основних бюджетних показників у межах програми партнерства України і МВФ – межі доходів, видатків і дефіциту. В цілому, параметри бюджету-2021 збігаються з оцінками фахівців фонду, що було важливим для продовження успішної співпраці між Україною та МВФ», - повідомив Сергій Марченко.

За повідомлення Міністра соціальної політики Марини Лазебної, згідно проекту Держбюджету-2021 прожитковий мінімум зростатиме на 9,3%, що дещо перебиває прогнозовану інфляцію. Із збільшенням мінімальної заробітної плати, зростатиме із січня місяця 2021-го мінімальна пенсійна виплата для пенсіонерів, яким виповнилося 65 років і мають повний стаж – на 400 грн, в липні 2021-го реалізуватимуть підвищення пенсій особам, яким виповнилося 75 років. Підвищення у 500 грн отримають 80-річні пенсіонери [32, с. 4].

На даному етапі для вдосконалення бюджетного процесу в Україні Міністерству фінансів передусім доцільно визначитись щодо скорочення статей видатків з дотриманням норм Конституції України та Закону «Про наукову та науково-технічну діяльність» не в процесі подальшого секвестру, а до прийняття Закону «Про державний бюджет України на 2021 рік», оскільки секвестр бюджету остаточно визначає не Мінфін, а Верховна рада, яка в процесі вдосконалення законотворчої діяльності повинна б визначитись, зокрема, на скільки корисними для суспільства є статті Закону «Про політичні партії в Україні», яких є найбільша в світі кількість, щодо державного фінансування партій (які пройшли до парламенту), що має на меті запобігти політичній корупції, впливу на ці партії з боку олігархів. 2020 року на підтримку п'яти партій, представники яких стали народними депутатами, надано 283 млн. 530 тис. грн [33, с. 3].

За підсумками листопада 2020-го року громадяни України продали через банківську систему близько 1,317 млрд. в еквіваленті до долара США, а купили 1,444 млрд. Отже, в листопаді купівля перевищила продаж майже на 128 млн. дол. США. Порівняно із жовтнем громадяни скоротили продажі на 40 млн. дол. США, а купівлю наростили на 140 млн. дол. США. За даними НБУ за 2020 рік, найбільшу кількість валюти привнесли в банки громадяни України в

липні – 1,543 млрд. дол. США, а максимальна купівля зафіксована в листопаді. [34, с. 2].

За даними НБУ, чиста міжнародна інвестиційна позиція України станом на 31.12.2019 становила мінус 27727 млн. дол. США внаслідок перевищення залишку пасивів – 168580 млн. дол. США над залишком активів – 140853 млн. дол. США, а станом на 30.03.2020 чиста інвестиційна позиція дорівнювала мінус 20260 млн. дол. США по тій же причині. Однак ситуація погіршується внаслідок довготривалого перевищення дефіциту державного бюджету (з 2003-го року), довготривалого дефіциту платіжного балансу (з 2006 року), що в кінцевому рахунку спричиняє виснаження економічних ресурсів країни, погіршення добробуту нації, відплив капіталу, еміграцію населення, погіршення демографічної ситуації, зменшення чистого багатства країни за рахунок заощаджень та капітальних трансфертів. Згідно національних рахунків Державної служби статистики України частка валового національного доходу від власності, одержаної від інших країн за виключенням сплаченого у першому півріччі 2020 року становила мінус 5,24%.

Для визначення в якій економіці більше підвищився рівень зручності ведення бізнесу порівняно з минулим роком в рейтингу «Doing Business» від Світового банку окрім іншого, оцінки за два роки розраховуються з використанням одних і тих же макроданих – дохід на душу населення і курси валют для нівелювання ефекта зміни змінних.

Література:

1. Відділ новин «Урядового кур'єра». «Швидко ухвалені рішення – вимога поточного моменту». Урядовий кур'єр (05.12.2020), № 237, с. 3.

2. Топдипломати визначили головні ризики. Геополітика. Урядовий кур'єр (04.12.2020), № 236, с. 2.
3. Власенко В. Євросоюз застосовуватиме санкції за поширення дезінформації. Геополітика. Проблему ускладнює те, що загрози, з якими стикається Старий світ, постійно змінюються. Урядовий кур'єр (5.12.2020), №237, с. 2.
4. Манофорт, Ротенберг и другие, утечка данных показала нарушения крупнейших банков мира на \$2 трлн. Вести. Всеукраинский выпуск (22.09.2020), с. 3
5. МЗС проти злочинності. Урядовий кур'єр (22.10.2020), № 205, с. 1.
6. Власенко В. У Брюсселі підготували «Європейський закон Магнітського». Урядовий кур'єр (22.10.2020), №205, с. 2.
7. Герасимчук О. Судді під підозрою. На стороні закону. Коли служителям Феміди Криму Україна висуває підозри за державну зраду і відкриває кримінальні провадження, вони й далі порушують міжнародне право. Урядовий кур'єр (13.11.2020 р.) № 221, с. 5.
8. Яковенко М., Банных В. Здравствуй, «Будапешт»! Почему заговорили об отказе от Минских соглашений. Вести. Всеукраинский выпуск (5.11.2020), №161, с. 5.
9. Цитата дня. Урядовий кур'єр (22.10.2020), №205, с. 1.
10. Крамарчук О. Про що йдеться в оновленій резолюції ООН щодо Криму. Урядовий кур'єр (26.11.2020), №230, с. 2.
11. О чем пишут ИноСМИ. За сорок лет уничтожено более половины животных планеты. Вести. Всеукраинский выпуск (1.11.2018), №183, с. 3.
12. Солончак В. Окуповане море. Екосистема. Чому в чорноморських та азовських прибережних водах півострова стає менше дельфінів? Урядовий кур'єр (26.08.2020), №168, с. 3.
13. Івашко О. Як мушлі Чорне моря рятують. Кінбурнську косу обрали

для проведення першого в країні експерименту. Урядовий кур'єр (02.10.2020), № 192, С. 3.

14. Воронович А. Трамп грозить Китаю санкціями. А Китай буде паралельну фінансову систему, яка «дозволить уникнути американських санкцій». Високий Замок (15-17.05.2020), №39, с. 5.

15. Власенко В. Лідери «Великої двадцятки» пообіцяли вакцину для найбідніших країн. Урядовий кур'єр (24.11.2020), № 228, С. 2.

16. Новости мира. Состояние миллиардеров достигло рекордных отметок. Вести. Всеукраинский выпуск (12.10.2020), №144, с. 3.

17. Цифра. Високий Замок (27-29.11.2020), №95, с. 9.

18. Козуб М. Илон Маск запустил своего «Драгона». Вести. Всеукраинский выпуск (1.06.2020), №052, с. 3.

19. Президент решил пока не поднимать зарплаты чиновникам. Вести. Всеукраинский выпуск (14.07.2020), № 82, с. 2.

20. Статистика. ПФУ назвал число пенсионеров с выплатами свыше 10 тыс. грн. Вести. Всеукраинский выпуск (14.07.2020), №82, с. 2.

21. Новости Украины. Украина на последнем месте среди стран Восточной Европы в рейтинге благосостояния. Вести. Всеукраинский выпуск (18.11.2020), №170, с. 2.

22. Новости Украины. Свыше 60 компаний. На Багамах нашли офшоры украинских политиков. Вести. Всеукраинский выпуск (3.06.2020), №52, с. 2.

23. Цифра дня. Урядовий кур'єр (6.11.2020), №216, с. 1.

24. Джерело: Громов О. Фінанси. Старі виклики на новий лад. Урядовий кур'єр (06.11.2020), № 216, с. 1, 6.

25. Національний банк України. Макроекономічний та монетарний огляд. Листопад 2020 року, с. 10.

26. Цитата дня. Урядовий кур'єр (10.12.2020), №240, с. 1.

27. Національний банк України, звіт про фінансову стабільність.

грудень 2019 року, с. 8.

28. Ривак О.С. Основні показники соціально-економічного розвитку України: стан, прогнози, цілі та засоби досягнення. Матеріали XII Міжнародної наукової інтернет-конференції 17-19 листопада 2015 року «Сучасність. Наука. Час. Взаємодія та взаємовплив». Київ, 2015, с. 24-25.

29. Козуб Т. «Есть новая схема вывода денег из бюджета». Вести. Всеукраинский выпуск (01.12.2020), № 179, с. 4.

30. Вергун Д. А. Если завтра будет дефолт. Вести. Всеукраинский выпуск (23.11.2020), № 173, с. 6.

31. Ермоленко А. Денег нет, но вы держитесь. Вести. Всеукраинский выпуск (10.11.2020), № 164, с. 5.

32. Відділ новин «Урядового кур'єра». Держбюджет-2021 надійшов до Верховної ради. Урядовий кур'єр (28.11.2020), № 232, с. 4.

33. Фіялкович Василь. Партійні фінанси співають романси... Високий замок (27-29.11.2020), № 95, с. 3.

34. «Бедные» украинцы массово скупают доллары. Вести. Всеукраинский выпуск (04.12.2020), № 182, с. 2.

References:

1. Quick decisions are a requirement of the current moment. Uriadovy Courier. December, 5, 2020. № 237. P. 3.

2. Top diplomats identified the main risks. Geopolitics. Uriadovy Courier. December, 4, 2020. № 236. P. 2.

3. Vlasenko V. The European Union will apply sanctions for spreading misinformation. Geopolitics. The problem is compounded by the fact that the threats facing the Old World are constantly changing. Uriadovy Courier. December, 5, 2020. № 237. P. 2.

4. Manafort, Rotenberg and others, the data breach revealed the violation of the strongest banks in the world by \$ 2 trillion US dollars. Vesti. All-

Ukrainian edition. September, 22, 2020. P.3.

5. Foreign Ministry against crime. Uriadovy Courier. October, 22, 2020. № 205. P.2.

6. Vlasenko V. "European Magnitsky Law" prepared in Brussels. Uriadovy Courier. October, 22, 2020. № 205. P. 2.

7. Gerasymchuk O. Judges under suspicion. On the side of the law. When Ukraine suspects Court officials of treason and opens criminal proceedings, they continue to violate international law. Uriadovy Courier. November, 13, 2020. № 221. P. 5.

8. Yakovenko M., Bannykh V. Welcome, "Budapest"! Why have they started to discuss refusal from Minsk agreements. Vesti. All-Ukrainian edition. November, 5, 2020. №161. P.5.

9. Quotation of the Day. Uriadovy Courier. – October, 22, 2020. № 205. P.1.

10. Kramarchuk O. This is stated in the updated UN Resolution on Crimea. Uriadovy Courier. November, 11, 2020. № 230. P.2.

11. What foreign mass media write about. More than half of the world's animals have been destroyed in forty years. Vesti. All-Ukrainian edition. November, 1, 2018. №183. P.3.

12. Solonchak V. Occupying the sea. Ecosystem. Why are there fewer dolphins in the Black Sea and Azov coastal waters of the peninsula? Uriadovy Courier. August, 26, 2020. № 168. P.3.

13. Ivashko O. How shells save the Black Sea. Kinburn Spit was chosen to conduct the first experiment in the country. Uriadovy Courier. October, 02, 2020. № 192. P.3.

14. Voronovych A. Trump threatens China with sanctions. And China is building a parallel financial system that will "avoid US sanctions". Vysoky Zamok. May, 15-17, 2020. № 39. P.5.

15. Vlasenko V. G20 leaders have promised a vaccine for the poorest

- countries. Uriadovy Courier. November, 24, 2020. № 228. P.2.
16. World News. The fortune of billionaires reached record highs. Vesti. All-Ukrainian edition. October, 12, 2020. №144. P.3.
17. The number. Vysoky Zamok. November, 27-29, 2020. № 95. – P.9.
18. Kozub M. Elon Musk launched his "Dragon". Vesti. All-Ukrainian edition. June, 1, 2020. №052. P.3.
19. President decided not to raise salaries for officials yet. Vesti. All-Ukrainian edition. July, 14, 2020. № 82. P.2.
20. Statistics. PFU (Pension Fund of Ukraine) named the number of pensioners with payments over 10 thousand hryvnia. Vesti. All-Ukrainian edition. July, 14, 2020. №82. P.2.
21. News of Ukraine. Ukraine ranks last among Eastern European countries in the welfare ranking. Vesti. All-Ukrainian edition. November, 18, 2020. № 170. P.2.
22. News of Ukraine. Over 60 companies. Offshore companies of Ukrainian politicians found in the Bahamas. Vesti. All-Ukrainian edition. June, 3, 2020. № 52. P.2.
23. Number of the Day. Uriadovy Courier. November, 6, 2020. № 216. P.1.
24. Gromov O. Finance. Old challenged in a new way. Uriadovy Courier. November, 6, 2020. № 216. P.1, 6.
25. Macroeconomic and monetary review. National Bank of Ukraine. November, 2020. P.10.
26. Quotation of the Day. Uriadovy Courier. December, 10, 2020. № 240. P.1.
27. Report on Financial Stability. National Bank of Ukraine. December, 2019. P.8.
28. Ryvak O. The main indicators of socio-economic development of Ukraine: status, forecasts, goals and means of achievement. Proceedings

- of the 12th International Scientific Internet Conference, November 17-19, 2015 "Modernity. Science. Time. Interaction and inter influence". Kyiv, 2015. P.24-25. Retrieved from internet: <http://www.int.konf.org>.
29. Kozub T. There is a new scheme for withdrawing money from the budget. Vesti. All-Ukrainian edition. December, 1, 2020. № 179.– P.4.
30. Vergun D. If there is a default tomorrow budget. Vesti. All-Ukrainian edition. November, 23, 2020. № 173. P.6.
31. Yermolenko A. No money, but you hold on. Vesti. All-Ukrainian edition. November, 10, 2020. № 164. P.5.
32. News department of the "Uriadovy Courier". The 2021 state budget was submitted to the Verkhovna Rada. Uriadovy Courier. November, 28, 2020. № 232. P.4.
33. Phialkovych V. Party finances sing romances. Vysokyi Zamok. November, 27-29, 2020. № 95. P.3.
34. "Poor" Ukrainians are massively buying dollars. Vesti. All-Ukrainian edition. December, 4, 2020. № 182. P.2.